

Ladislav Babić

Krizni put

Prođe tako još jedan *Uskrs*, a *Očekivani* nije dočekan već po dvijetisuće i ne znam koji put, niti se po milijardu i ne znam koji put njegovi zauvijek pogođeni čekaoci nisu digli iz grobova kako bi mu u slavu prozborili: „*Aleluja, aleluja, slava tebi Čekani, sve je kao što si nagovijestio!*“. A *Gospodina* našeg, kršitelja prirodnih zakona za kojeg se otimlju svi muzeji čuda na planeti, obećavajući enormne nagrade onima koji ga dobrovoljno ili silom privedu (živa ili mrtva, što je svejedno s obzirom na njegove sposobnosti izbjavljenja nadmašujuće ponajviše [Houdinijeve](#) poduhvate), nema, pa ga nema i nema. Carstva se rađahu i propadahu, države se urušavahu i nastajahu, sustavi se raspadahu, tirani umirahu i dizahu se, robovi postajahu gospodari a gospodari padoše u roblje, skupljanje stoke u torove uznapredovaše u strast kolekcioniranja ljudi u konclogore, točilo se vino peharima i krv prolijevala oceanima, a pape ponavljaju vjekovima križni put od jedne do druge „*postaje*“ (navodno ih je četrnaest) – više razgibavanja radi – dok cjelokupno čovječanstvo jednako dugo, pa još i duže hodi svojim *kriznim putem*, bez postaja i stajanja, slijedeći što mu geni njegovi kažu.

Kako nauka tvrdi da je oko [96% gena zajedničko](#) ljudima i majmunima, pametniji shvaćaju što zaista slijede, posebno ovi na *Balkanu*, s obzirom da ima tvrdnji kako smo se od „*rođaka*“ upravo na tom području nekad davno [razdvojili](#). Zar je potom čudno da se baš ovdje ponajviše miješaju majmunoumni s nešto naprednijim stvorovima. Većina prigodice, par puta godišnje, upražnjava vjerske klanjalačke rituale jedinom gospodaru (uz one niže vrste koje iz dana u dan prilježno služi) koji je sišao odakle i oni (s povisokih grana?), a dio njih se u intervalima između klanjanja razmeće „*visprenim*“ tvrdnjama:

„Nikada u ekonomiji i nije bilo etike. Postoje zakoni i uzance, dobri poslovni običaji. Sve ostalo je za gubitnike, ali i nije ih zato tako puno, već stoga što kako reko u novoj ekonomiji samo je jedan pobjednik.“

Sad, očekujete li da majmun razlikuje *etiketu* od *etike*, vjerojatno imate previše povjerenja u ono što jednu vrstu razdvaja od druge, jer – ne zaboravimo – ipak nas više spaja, a naročito neke. Jasnije je uočljivo da dok jedni ustraju na što više *etike* i *moral*, drugi polažu prvenstvo na što više *banana*, što i nije strano prevladavajućoj im prirodi. Neki ih, da bi što više istakli odmak od zajedničkih predaka, vole nazivati ovčicama (što umiljato zvuči, sve dok se ne vrte janjad na ražnju), ali i papiga ostaje samo papiga, ma joj rječnik brojao i nekoliko stotina riječi. Koje podjednako razumije kao citirani razliku između *etike* i *etikete*. Većina ljudskog roda – a napose upravljačke elite – kao da nije sposobna shvatiti kontekst (naročito onaj povijesni) zbivanja i promjena, te se stoga u prosudbama i djelovanjima nerijetko vladaju kao ordinarne budale. Parafrazirana rečenica jedne [autorice](#) postaje tumačenje aktualnog evolutivnog položaja ljudskog roda:

„Dakle, današnji oblici prirodne inteligencije nisu još relevantni kao krajnja instanca donošenja odluka jer nisu u stanju razumjeti kontekst.“

Humanistička etička načela su najdublja načela do kojih se dovinuo ne tako daleki rođak stvorova s kojima se jurcao po stablima ili savanama, a [moral](#) je nešto privremenije, karakteristično danom prostoru i uslovima života zajednice:

„Moral se, dakle, s vremenom mijenja i svojim smislenim opsegom i sadržajem, kao i usmjerenošću i određenim značenjem i ulogom što je igra u životu zajednice, društva ili kolektiva u odnosu na druge oblike svijesti. On je različit u različitim historijskim razdobljima, u skladu s potrebama i interesima specifičnog načina života.“, (Milan Kangrga, „Etika“)

S obzirom da je ekonomija temelj (čekajućima neka objasni *Marx*, kad zajedno s *Gospodinom* uskrсне) na kojem se bazira održanje svake zajednice, a kako *etika nije metafizička već isključivo praktična stvar* (to [pitajte Kangrgu](#)), gotovo da i nema područja gdje bi ona morala biti više primjenljiva od ekonomije! Na to se upravo svode tisućljetni zahtjevi za uspostavljanjem pravednijeg društveno ekonomskog sustava, što *alfa majmun* kome je pravednost kad posjeduje više banana od svog *gama drugara*, dakako ne može shvatiti.

Svaki ekonomski sustav, uključujući kapitalizam, zasniva se na nekim etičkim (moralnim) načelima. Uspostavljanje tzv. [protestantske radne etike](#) (prema *Maxu Weberu*) bilo je u temelju kapitalističkog sustava. Ne ulazeći u njeno razmatranje, u osnovi je možemo svesti na kršćanski moto *svetog Benedikta* - "*Ora et labora*" (moli i radi) – s obzirom da propisuje pravila koja radnik mora poštivati, ne razmatrajući njegov suštinski položaj u radnom procesu.

"Marksisti, i neki ne-marksistički sociolozi, [ne smatraju](#) 'radnu etiku' korisnim sociološkim konceptom. Tvrde da postojanje 'radne etike' koja bi se razlikovala od najobičnije kontrole rukovodstva, nije racionalno opravdano u bilo kojoj zreloj industriji, u kojoj se radnik ne može nadati da će postati više od upravitelja, čija sudbina još uvijek ovisi o odlukama vlasnika."

Drugim riječima, nemogućnost radnika da ravnopravno učestvuje u donošenju odluka tijekom procesa rada, već u startu dovodi u pitanje ma kakvu etiku tijekom apriorno neetičkih proizvodnih odnosa.

Pogledajmo što o etici u ekonomiji (da ne citiram uvijek marksiste) kaže [Zdenko Babić](#), autor liberalno ekonomske provenijencije, u [članku](#) „*Etika i ekonomija: propitivanje odnosa*“:

„Globalni problemi traže globalna rješenja koja su nemoguća bez izgradnje i uspostavljanja nove mreže globalnih institucija s normama i pravilima koja će zahtjevati globalni konsenzus... Izgradnja mreže globalnih institucija, etičkih normi i pravila koja će poštovati uzajamnost u različitosti, poštujući ljudska prava malih naroda, i njihovu kulturnu i jezičnu baštinu. Samo će tada svi stanovnici globalnog sela uživati plodove ekonomije obujma, naravno uz pretpostavku poštovanja načela pravednosti u raspodjeli dobara, ne zadirući s njome u efikasnosti tržišnih principa. Samo interdisciplinarnim pristupom, uvažavajući najnovija znanstvena dostignuća političkih znanosti, prava, filozofije, moralne filozofije, etike i ekonomije uz poštovanje autonomije svake znanstvene discipline ponaosob, i poštujući duhovno ozračje koje je naslijeđe različitih civilizacijskih i religijskih promišljanja i nadahnuća, a čiji su temelji ugrađeni u baštinjene zakonske propise, moguće je krenuti u potragu za novim izvorima kako materijalnog, tako i duhovnog napretka. Potreba za dubljim promišljanjem ekonomskih problema u globaliziranoj ekonomiji stavlja zahtjev za etičko preispitivanje i vrednovanje rezultata do kojih je došla pozitivna ekonomsko-empirijska analiza sa svrhom pronalaženja optimuma između etike i ekonomske znanosti.“

Dakle, kao što se vidi, ekonomija nije tek kolekcioniranje banana i užitak u bacanju njihovih kora proizvođačima, već nešto što mora počivati na interdisciplinarnom pristupu. Kako oni s prevladavajućih devedesetak posto majmunskih gena to teže shvaćaju, kaže autor i eksplicitnije:

„Ekonomska znanost svoj postanak duguje dvoma različitim izvorima koji su bili dio tadašnje političke znanosti. Jedan je izvor etika, a drugi je moglo bi se današnjim rječnikom reći, 'znanost o upravljanju'. Onaj dio ekonomske znanosti koji svoje izvore ima u etici ima veoma dugu tradiciju i vuče korijene od naširoko poznate Aristotelove 'Nikomahove etike'. Od tada se ekonomska znanost razvijala i različiti su autori pristupajući ekonomskoj znanosti iz svojeg kulturnog i profesionalnog miljea, usmjeravali tijekom razvitka ekonomske misli, crpeći svoju inspiraciju na ta dva izvora. Tako je moguće razlikovati autore koji su u svojim razmatranjima ekonomskih problema više crpili s 'etičkih izvora' ekonomske znanosti od onih koji su više crpili sa izvora 'upravljačke znanosti'. Ove druge više je zanimala tehnička i logička strana rješenja ekonomskih problema, nego pitanja kao što su: Kako bi čovjek morao živjeti? Što je dobro za čovjeka?“

Na kraju autor zaključuje:

„Etičko promišljanje i vrednovanje u ekonomskoj znanosti bezuvjetno je potrebno:

1) Zbog praktičnih razloga, svjedoci smo sve većeg gospodarskog zaostajanja i daljeg osiromašivanja najsiromašnijih zemalja svijeta, rastućih globalnih ekonomskih nejednakosti koje bi se mogle pretvoriti u ozbiljnu prijetnju miru i stabilnosti, što bi moglo rezultirati globalnom gospodarskom recesijom s nesagledivim posljedicama za ljudsko društvo.

2) *A isto tako i zbog toga što je ono duboko ukorijenjeno u tradiciji ekonomske znanosti. Na samom početku navedena su velika imena ekonomske znanosti, koja su etički promišljala o problemima svog vremena. Ta velika imena kao da prizivaju angažiranije etičko promišljanje u suvremenoj ekonomskoj znanosti.*

3) *Stalnim etičkim vrednovanjem i propitivanjem globalne gospodarske realnosti moguće je sudjelovati u izgradnji humanijeg i pravednijeg ljudskog društva. Naravno da bi pitanja što prije prešla put od etičkog propitivanja do potrage za odgovorima u konkretnoj životnoj realnosti, potrebno ih je češće i intenzivnije postavljati. Na svima je nama odgovornost i obveza da ih postavljamo.“*

Dometnut ću tek, da je od dva spomenuta izvora ekonomije, s *humanističkog stajališta* (kojeg preferira 4% gena, nedostatak kojih u drugih demantira njihovu ljudskost) svakako važniji onaj koji postavlja pitanja „*Kako bi čovjek morao živjeti? Što je dobro za čovjeka?*“, dok je drugi pristup – nažalost vjekovima pa i danas prevladavajući - samo instrument koji bi trebao pripomoći odgovoru (ljudskom, a ne majmunskom) na njih. Čovjek bi morao živjeti što dostojanstvenije, što mu doduše *višak hominoidnih gena* u genomu većine i njenih alfa predvodnika ne dozvoljava. Jer, znate onu poznatu „*Što majmun vidi, to majmun radi*“. No, „*dal' majmun vidi sta majmun radi?*“.

Za iole bistrije nema sumnje u etičke zahtjeve koji se postavljaju pred ekonomiju, koje su najjasnije i najeksplicitnije postavili [socijalisti](#). No upravo spram sličnih citiranom s početka teksta, postavlja se drugo etičko pitanje. Imaju li pravo praktični promicatelji neetičkih principa - a ponajviše u ekonomiji (ratovi su tek najgnusniji instrument njihova ostvarivanja) – na etički (humanistički) tretman koji nisu priuštili drugima, kad jednom situacija nabuja u „*stani-pani*“ vode, a oni „*nenadano*“ otkriju razliku između etikete i etike? Umjesto od mene, potražite odgovor od povijesti. Već ovaj kratki osvrt upućuje na to kako bi mnogi morali mnogo više dati na obrazovanje i shvaćanje čitanoga (čitaju li uopće) – čime bi učinili ogromni iskorak od *hominoida* ka čovjeku – negoli na davanje nesuvislih izjava o stvarima koje su im predaleko od uma. Koliko tek prevladavajućih gena predaka, *maskiranih* u ljudske suštine koje ne posjeduju, sjedi u vladama, upravnim odborima tvrtki, armijskim vrhovima i inim strukturama gdje se prežderavaju „*bananama*“ koje za njih uzgajaju proizvođači. I dok se vjekovima cirkusira s paradama oko križnih puteva, čemu je jedini cilj u ovčica s majmunskim genima otupiti svijest da posjeduju i onih 4% koji ih uzdiže nad životinjskim svijetom, one nadalje klipšu za vođama čopora koji im dobacuju jalove fantazme i kore od banana, čiju jezgru sami halapljivo gutaju. Vrludaju iz krize u krizu, od grobova do grobova posijanih *kriznim putem* kojim će, po svemu sudeći, čovječanstvo još dugo, dugo hodati.

2.4.2018.

PR

DIOGEN pro kultura

<http://www.diogenpro.com>